

УДК 378.433

Оксана ВОРОБІЙОВА

*кандидат наук з державного управління
провідний науковий співробітник відділу політики та врядування у вищій освіті
Інституту вищої освіти НАПН України, м. Київ, Україна
e-mail: oksana.vorobyova@gmail.com*

УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ

Стаття присвячена аналізу теоретичних підходів щодо управління освітою в контексті забезпечення якості освіти. У статті розглянуто основні підходи до визначення поняття – якість, якість освіти, управління, управління якість освіти. Поняття якість освіти має певні особливості через багатомірність самої системи освіти, але відповідає загальноприйнятому значенню з урахуванням особливостей освітньої галузі. Більшість дослідників визначають якість як результат впливу багатьох факторів, що стосуються освітньої діяльності, а якість освіти – це сукупність специфічних показників галузі (зміст освіти, форми та методи навчання, матеріально-технічна база, кадровий потенціал).

Ключові слова: освіта, якість, якість освіти, управління, забезпечення якості освіти.

На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства та глобалізаційних змін, що відбуваються у світі, особливої актуальності набувають розвиток глобальних ринків освітніх послуг, процеси уніфікації національних освітніх стандартів та підходи щодо управління забезпечення якості освіти. Сучасні наукові підходи у дослідженні управління освітою в контексті забезпечення якості освіти не є цілісною науковою теорією, вони включають в себе багато напрямків та різні підходи, визначають бачення проблем з різних аспектів управління.

Вагомий внесок у дослідження теоретичних проблем щодо управління освітою в контексті забезпечення якості освіти зробили Є. Хриков [14], Е. Злобін [3], Є. Яковлев [17], В. Панасюк [10], Н. Селезньова [12], Н. Матвєєва [8], Т. Шамова [15] та інші науковці.

Метою статті є здійснити аналіз теоретичних підходів щодо управління освітою в контексті забезпечення якості освіти.

Якість освіти (анг. – quality of education, німецькою – die Bildungsqualität) являє собою збалансовану відповідність певного освітнього рівня (загальної середньої, професійно-технічної, вищої тощо) численним потребам, цілям, умовам, затвердженим освітнім нормам і стандартам, яка встановлюється для виявлення причин порушення цієї відповід-

ності та управління процесом поліпшення встановленої якості. Це поняття має вивчатися як комплексне у межах квалітології – триєдиної науки, що охоплює теорію якості (Quality System / Qualitätssystem), теорію оцінки якості (Evaluation) і теорію управління якістю (Management and Monitoring of Quality / Qualitätsmanagement und monitoring). Кожна з названих складових має певний набір критеріїв і показників якості освіти, що дають змогу різнобічно оцінити будь-яку систему освіти за зовнішніми та внутрішніми її параметрами, оскільки якість освіти характеризується багатомірністю, багатоаспектністю та багатопараметричністю [6, 1017]. Дослідник О. Ляшенко трактує якість як відповідність вимогам споживача, як сукупність властивостей продукції, що визначають ступінь придатності її для використання за призначенням; як ступінь досконалості, яким володіє товар, послуга чи інший вихідний продукт бізнес-процесу, а якість освіти – як збалансовану відповідність процесу, результату та самої освітньої системи цілям, потребам і соціальним нормам (стандартам) освіти [7, 10]. Якість освіти як соціально-педагогічне явище описує О. Савченко і зазначає, що є дві площини – теоретико-методологічна та практична. У першій площині дослідники ведуть пошук концептуальних засад визначення й оцінювання

якості освіти як категорії, що визначає досконалість функціонування освітніх систем. У другій – ставлять перед собою більш прагматичні цілі, пов'язані з пошуком способів впливу на якість освіти та управління процесом її поліпшення [11 7]. У свою чергу С. Некрасов зазначає, що якість освіти з одного боку, складається з окремих якісних характеристик, з іншого – є системою, призначеною для вирішення конкретних професійних завдань, а основною об'єднуючою ланкою між окремими параметрами є професійне завдання [9, 43]. Якість вищої освіти – це комплексна характеристика, стверджує Ю. Зінковський, і відображає діапазон і рівень освітніх послуг, які надаються системою освіти відповідно до інтересів особи, суспільства і держави. На думку автора, якість вищої освіти є системною категорією, яка охоплює поняття «якість навчання» і «якість підготовки» [2, 34]. Дослідник М. Поташник розглядає якість освіти через «співвідношення мети і результату, як міра досягнення цілей, при тому, що цілі (результати) задані тільки операціонально і спрогнозовані в зоні потенційного розвитку учня» [13, 33]. Цю думку підтримує і В. Болотов, стверджуючи що – «інтегральна характеристика системи освіти, що відображає ступінь відповідності реальних досягнутих освітніх результатів нормативним вимогам, соціальним та особистим очікуванням» [1, 6]. Економічний підхід через задоволення потреб споживача послуг здійснює Р. Капченко – «під якість освітньої діяльності мають розглядатися не просто характеристики вищих навчальних закладів і державних органів, які здійснюють управління у галузі вищої освіти, а сукупність характеристик діяльності системи вищої освіти та її складових щодо надання послуг для здобуття вищої освіти, котра визначає її здатність задовольняти встановлені й передбачені потреби окремої особи або (та) суспільства» [4, 24].

Управління якістю освіти потребує системного підходу і, як зазначає Є. Хриков, передбачає виділення системи, структури, елементів як на рівні системи в цілому, так і на рівні кожної її підсистеми з урахуванням бажаного кінцевого результату, досягненню якого підпорядковане функціонування системи. Управлінська діяльність є одночасно підсистемою навчального закладу і самостійною

складною системою з такими структурними компонентами, як мета управління, управлінська інформація, засоби управлінської комунікації, керуюча підсистема та керована підсистема [14, 154]. Підтримують використання системного підходу в управлінні якістю освіти С. Міщенко та Е. Злобіна. Зокрема визначають, що «системний підхід до управління якістю в освітній організації є найбільш прийнятним і таким, що відповідає вимогам сьогодення. Так, вищий навчальний заклад, як освітня організація, відповідає основним властивостям системи: цілеспрямованості (цілі в області якості), складності (безліч структурних підрозділів і складність їх взаємозв'язку), подільності (освітня, науково-дослідна, навчально-методична, господарська діяльність), цілісності (спрямованість дій структурних підрозділів підпорядкована єдиним цілям), структурності (взаємозалежність між підрозділами згідно ієрархічним рівням)» [3, 38]. Процесний підхід в управлінні якістю освіти досліджує Н. Матвеева, та стверджує, що процесний підхід в управлінні якістю освітнього процесу сприяє переходу того, кого навчають, з позиції об'єкта в позицію суб'єкта освітнього процесу, що забезпечує чітку фіксацію освітніх результатів, способів оцінки ступеня їх досягнення та інформування про них учнів [8, 123]. Управління якістю освіти як процес взаємодії досліджує Т. Шамова та визначає управління якістю освіти як цілеспрямований ресурсозабезпечений та спроектований освітній процес взаємодії керівної та керованої підсистем із досягнення якості запрограмованих результатів (досягнення норм і стандартів) [15, 94]. В. Панасюк визначає управління якістю освіти як «комплексний, цілеспрямований скоординований процес впливу на нього в цілому, і на його основні елементи з метою досягнення найбільшої відповідності параметрів його функціонування і результатів необхідним вимогам, нормам, стандартам та очікуванням» [10, 40]. У свою чергу Н. Селезньова стверджує, що управління якістю вищої освіти – це «вплив на процеси становлення, забезпечення, підтримки розвитку якості у відношенні до всіх об'єктів і процесів у вищій освіті з боку суб'єкта управління та організація ним зворотного зв'язку відповідно до встановлених цілей, норм, стандартів» [12, 12]. Орієнтація на

досягнення цілей розглядає Є. Яковлев, і зазначає що управління якістю освіти являє собою систему, цілі якої формуються всередині самої системи, і відзначає необхідність створення умов для їх формування. На його думку найкращим для управління є самоорганізація, оскільки особливість системи управління якістю освіти визначається переважанням внутрішньосистемних зв'язків компонентів освітнього закладу над зовнішніми впливами на них [17, 175].

З метою дослідження сутності управління освітою в контексті забезпечення якості вищої освіти проаналізовано ряд наукових праць. Можна зробити висновки, що поняття якості освіти має певні особливості через багатомірність самої системи освіти, але відповідає загальноприйнятому значенню з урахуванням особливостей освітньої галузі.

Більшість дослідників визначають якість як результат впливу багатьох факторів, що стосуються освітньої діяльності, а якість освіти – це сукупність специфічних показників галузі (зміст освіти, форми та методи навчання, матеріально-технічна база, кадровий потенціал). Щодо питання управління освітою в контексті забезпечення якості вищої освіти, то існує декілька підходів: системний підхід управління якістю освіти відображено в наукових розробках Є. Хрикова, С. Міщенко, Е. Злобіна; управління якістю освіти як орієнтація на досягнення цілей досліджує Є. Яковлев; управління якістю вищої освіти як впливу розглядають В. Панасюк, Н. Селезньова; процесний підхід в управлінні якістю освіти досліджує Н. Матвеева; управління якістю освіти як процес взаємодії досліджує Т. Шамова.

Список використаних джерел

1. Болотов В. А. О построении общероссийской системы оценки качества образования / В. А. Болотов // Вопросы образования. — 2005. — № 1. — С. 5—10.
2. Зінковський Ю. Ф. Якість вищої освіти / Ю. Ф. Зінковський // Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; головний редактор В. Г. Кремень. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — С. 1016.
3. Злобин Э. В. Управление качеством в образовательной организации / Э. В. Злобин, С. В. Мищенко, Б. И. Герасимов. — Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2004. — 88 с.
4. Капченко Р. Л. Вхідний контроль як засіб підвищення якості професійного навчання / Р. Л. Капченко, М. І. Десненко // Ринок праці та зайнятість населення. — 2012. — № 1. — С. 23—26. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/grzn_2012_1_9.
5. Короткий філософський словник-довідник: українсько-англо-німецько-французький словник-довідник / за ред. І. П. Чорного, О. Є. Бродецького. — Чернівці: Рута, 2006. — 288 с.
6. Лукіна Т. О. Якість освіти / Т. О. Лукіна // Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; головний редактор В. Г. Кремень. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — С. 1017—1018., с. 1017.
7. Ляшенко О. І Стратегія якості як основа освітньої політики країн світу / О. Ляшенко // Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи: посібник / за заг. ред. Локшиної Олени Ігорівни; Міністерство освіти і науки України. — К.: К.І.С., 2004. — С. 9—14.
8. Матвеева Н. Н. Процессный подход в управлении качеством образовательного процесса как средство повышения качества образовательных результатов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Матвеева Наталья Николаевна. — Самара, 2009. — 203 с.
9. Некрасов С. Д. Проблема оценки качества профессионального образования специалиста / С. Д. Некрасов // Университетское управление: практика и анализ. — 2003. — № 1(24). — С. 42—45.
10. Панасюк В. П. Школа и качество: выбор будущего / В. П. Панасюк. — СПб.: КАРО, 2003. — 384 с.
11. Савченко О. Я. Вступ Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи посібник / О. Савченко / за заг. ред. Локшиної Олени Ігорівни; Міністерство освіти і науки України — К.: К.І.С., 2004. — С. 7—8.
12. Селезнева Н. А. Качество высшего образования как объект системного исследования: лекция-доклад / Н. А. Селезнева. — М.: Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2008. — 95 с.
13. Управление качеством образования: Практикоориентированная монография и методическое пособие / под ред. М. М. Поташника. — М.: Педагогическое общество России, 2000. — 448 с.
14. Хриков С. М. Управління навчальним закладом: навч. посіб. / С. М. Хриков. — К.: Знання, 2006. — 365 с.
15. Шамова Т. И. Системный подход к управлению качеством образования в школе / Т. И. Шамова, Н. А. Шарай // Завуч. — 2002. — № 8. — С. 92—95.
16. Шепелев, 2002 — Шепелев М. А. Глобальный мир, ORDO NUOVO и новая политическая наука. Монография / М. А. Шепелев. — Днепропетровск: «Журфонд», 2002. — 304 с.
17. Яковлев Е. В. Внутривузовское управление качеством образования: монография / Е. В. Яковлев. — Челябинск: Издательство ЧГПУ, 2002. — 390 с.

References

1. Bolotov V. A. (2005). O postroeniy obshcherossyiskoi systemy otsenky kachestva obrazovaniya [On the construction of a nationwide system for assessing the quality of education] *Voprosy obrazovaniya*. No 1, 5—10. [in Russian].
2. Zinkovskiy Yu. (2008) *Yakist vyshchoi osvity* [Quality of higher education] *Entsyklopediia osvity*.: Yurinkom Inter, 1016. [in Ukrainian].
3. Zlobyn Э. (2004) *Upravlenye kachestvom v obrazovatelnoi orhanyzatsyy* [Quality management in an educational organization] *Tambov: Yzd-vo Tamb. hos. tekhn. un-ta*, 88 [in Russian].

4. Kapchenko R. (2012) Vkhidnyi kontrol yak zasib pidvyshchennia yakosti profesiinoho navchannia [Entrance control as a means of improving the quality of vocational training] Rynok pratsi ta zainiatist naselennia. № 1, 23—26. — Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rpzn_2012_1_9. [in Ukrainian].
5. Chornoho I. (2006) Korotkyi filosofskyi slovnyk-dovidnyk : ukrainsko-anhlo-nimetsko- frantsuzkyi slovnyk-dovidnyk [Short Philosophical Dictionary-Directory: Ukrainian-English-German-French Dictionary-Directory] Chernivtsi : Ruta, 288 [in Ukrainian].
6. Lukina T. (2008) Yakist osvity [Quality of education] Entsyklopediia osvity. — K. : Yurinkom Inter, 1017—1018 [in Ukrainian].
7. Liashenko O. (2004) Stratehiia yakosti yak osnova osvitnoi polityky krain svitu Monitorynh yakosti osvity: svitovi dosiahnennia ta ukrainski perspektyvy : posibnyk. K: K.I.S., 9—14. [in Ukrainian].
8. Matveeva N. (2009). Protsessnyi podkhod v upravleny kachestvom obrazovatelnoho protsessa kak sredstvo povysheniya kachestva obrazovatelnykh rezultatov [Process approach in quality management of the educational process as a means of improving the quality of educational outcomes]. Extended abstract of candidate's thesis. Samara [in Russian].
9. Nekrasov S. (2003) Problema otsenky kachestva professyonalnoho obrazovanyia spetsyalysta [The problem of assessing the quality of vocational education specialist]. Unyversytetskie upravlenye: praktyka y analiz. No 1(24). 42—45 [in Russian].
10. Panasiuk V. (2003). Shkola y kachestvo: vybor budushchoho [School and quality: the choice of the future] SPb: KARO,384 [in Russian].
11. Savchenko O. (2004). Vstup [Introduction] Monitorynh yakosti osvity: svitovi dosiahnennia ta ukrainski perspektyvy : posibnyk. K: K.I.S., 7—8. [in Ukrainian].
12. Selezneva N. (2008). Kachestvo vyssheho obrazovanyia kak ob'ekt systemnoho yssledovanyia: lektsiia-doklad [The quality of higher education as an object of system research: lecture-report]. M.: Yssled. tsentr problem kachestva podgotovky spetsyalystov,95[in Russian].
13. Potashnyk M. (2000). Upravlenye kachestvom obrazovanyia: Praktykooryentyrovannaia monohrafiya y metodycheskoe posobyie [Quality management of education: Practical-oriented monograph and methodical manual]. M.: Pedagogicheskoe obshchestvo Rossyy. 448 [in Russian].
14. Khrykov Ie. (2006). Upravlinnia navchalnym zakladom: navch. posib. [Management of an educational institution]. K.: Znannia, 365 [in Ukrainian].
15. Shamova T. (2002). Systemnyi podkhod k upravleniyu kachestvom obrazovanyia v shkole [A systematic approach to the management of the quality of education in schools]. Zavuch. No 8. 92—95. [in Russian].
16. Shepeliev M. (2002). Hlobalnyi myr, ORDO NUOVO y novaia politycheskaia nauka. Monohrafiya [The global world, ORDO NUOVO and the new political science.]. Dnepropetrovsk: «Zhurfond», 304 [in Russian].
17. Iakovlev E. (2002). Vnutryvuzovskoe upravlenye kachestvom obrazovanyia: monohrafiya [Intra-university quality management of education] Cheliabynsk: Yzdatelstvo ChHPU, 390 [in Russian].

Воробьева О. П. Управление качеством образования в условиях глобализации: теоретический аспект

Статья посвящена анализу теоретических подходов к управлению образованием в контексте обеспечения качества образования. В статье рассмотрены основные подходы к определению понятия – качество, качество образования, управление, управление качеством образования. Концепция качественного образования имеет определенные особенности из-за многомерности самой системы, но соответствует общепринятому значению с учетом особенностей образовательной отрасли. Большинство исследователей определяют качество как результат влияния многих факторов, касающихся образовательной деятельности, а качество образования – это совокупность специфических показателей отрасли (содержание образования, формы и методы обучения, материально-техническая база, кадровый потенциал).

Ключевые слова: качество, качество образования, управление, качество управления образованием.

Vorobyova O. Management of providing quality of education in globalization conditions: theoretical aspect

The article is devoted to the analysis of theoretical approaches to the management of education in the context of providing quality education. The article deals with the main approaches to the definition of the concept – quality, quality of education, management, quality of education management. Modern scientific approaches in the study of education management in the context of providing quality education are not a holistic scientific theory, they include many areas and different approaches, define the vision of problems in different aspects of management. The concept of quality education has certain features due to the multidimensionality of the system itself, but corresponds to the generally accepted meaning, taking into account the peculiarities of the educational branch. Most researchers determine quality as a result of the influence of many factors relating to educational activity, and the quality of education is a set of specific indicators of the industry (content of education, forms and methods of training, material and technical basis, staffing potential). Regarding the issue of education management in the context of ensuring the quality of higher education, there are several approaches: the systematic approach to quality education management is reflected in scientific developments by Y. Khrykov, S. Mishchenko, E. Zlobin; Y. Yakovlev investigates the quality of education as an orientation towards the achievement of goals; The quality management of higher education as an influence is considered by V. Panasyuk, N. Seleznyov; N. Matveev is investigating the process approach in the management of the quality of education; The management of the quality of education as a process of interaction is explored by T. Shamova.

Key words: quality, quality of education, management, quality of education management.

Стаття надійшла до редколегії 05.09.2017